

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. APVAIZDA. 46–48 SKYRIAI

Summa Contra Gentiles. Book III. Providence. Chapters 46–48

XLVI SKYRIUS

KAD SIELA ŠIAME GYVENIME
NEPAŽĮSTA SAVĘS PER SAVE PAČIĄ

- [1] Bet atrodo, kad jau išdėstytam požiūriui galima prieštarauti remiantis tam tikrais Augustino žodžiais, į kuriuos būtina rimtai atsižvelgti. Mat traktato *Apie Trejybę* devintoje knygoje jis rašo: *kaip siela žinias apie kūniškus objektus surenka per kūno jusles, taip [žinias apie] bekūnius objektus – per save pačią. Vadinasi, save pažįsta per save pačią, nes yra bekūnė*¹. Tad atrodo, jog šie žodžiai sako, kad mūsų siela save per save pažįsta, o pažindama save, pažįsta atskirtąsias substancijas. Bet tokia išvada prieštarauja tam, kas jau buvo pasakyta. Todėl reikia ištirti, kaip mūsų siela save per save pažįsta.
- [2] Tačiau negalima teigti, kad per save apie save žino, kas ji yra. Mat pažinimo galia tampa aktualiai pažįstančia tuo, kad joje yra tai, kuo pažįstama. Ir jeigu tai joje yra tik potencialiai, tai ji pažįsta tik potencialiai; jeigu aktualiai, tai pažįsta aktualiai; o jeigu viduriniu būdu, tai pažįsta gebėjimu². Tačiau siela pati sau visada yra aktualiai, ir niekada potencialiai arba tik gebėjimu³. Tad jeigu siela save per save pažintų, kas ji yra, tai visada aktualiai žinotų, kas ji yra. Tačiau akivaizdu, kad tai melas.
- [3] Maža to. Jeigu siela apie save iš savęs žinotų, kas ji yra, tai visi žmonės, kadangi kiekvienas žmogus turi sielą, žinotų, kas yra siela. Bet tai akivaizdi netiesa.

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, Suma prieš pagonis, laimė, pažinimas, tikėjimas.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, Summa Contra Gentiles, happiness, knowledge, faith.

- [4] Toliau. Pažinimas, atsirandantis per ką nors mums iš prigimties duotą, yra prigimtinis: panašiai kaip neįrodomi pradmenys, kurie pažįstami veikiančiojo intelekto šviesa. Tad jeigu mes apie sielą žinotume, kas ji yra, per ją pačią, tai šitas žinotojimas būtų prigimtinis. Bet dėl tų dalykų, kurie iš prigimties žinomi, niekas negali klysti: juk niekas neklysta pažindamas neįrodomuosius pradmenis. Todėl niekas neklystų mąstydamas apie sielą, kas ji yra, jeigu savo sielą pažintų per ją pačią. Tačiau akivaizdu, jog tai netiesa, nes daugelis manė, kad siela yra tas ar kitas kūnas, ir skaičius, ir dermė. Vadinasi, siela pati per save nežino, kas ji yra.
- [5] Dar. Kiekvienoje tvarkoje tas, kuris yra savaime, yra pirmesnis už tą, kuris yra kito dėka, ir yra pastarojo pradas. Todėl savaime žinomas yra pirmesnis už visus tuos, kurie žinomi jo dėka, ir yra jų visų pažinimo pradas, panašiai kaip pirmosios prielaidos, iš kurių daromos išvados. Tad jeigu siela pati per save žinotų, kas ji yra, tai šitos žinios būtų savaime akivaizdžios, vadinasi, gaunamos pirmiausia ir esančios kitų dalykų pažinimo pradmenys. Bet akivaizdu, jog tai melas, nes žinių apie tai, kas yra siela, mokslas nepriima kaip savaime akivaizdžios prielaidos, veikiausiai siūlo tą klausimą iširti, remiantis žiniomis apie kitus objektus. Vadinasi, siela pati savęs per save nepažįsta.
- [6] Akivaizdu, kad ir pats Augustinas neturėjo to omeny. Juk traktato *Apie Trejybę* dešimtoje knygoje jis rašo, kad *siela, kai ji siekia pati save pažinti, siekia pažinti ne kaip nesančią, bet kaip esančią: ne taip, tarsi ji apie save nieko nežinotų, o taip, kad atskirtų nuo kitų objektų, kuriuos jau pažįsta*⁴. Tuo jis duoda suprasti, kad siela pati save per save pažįsta kaip jau esančią, o ne kaip nuo kitų dalykų skirtingą. Todėl sako⁵, jog kai kurie klydo, sielos neatskirdmi nuo tų dalykų, kurie nuo jos skiriasi. Juk norint žinoti, kas yra tas objektas, reikia žinoti, kuo jis nuo kitų objektų skiriasi, todėl apibrėžimas, kuris reiškia, kas yra daiktas, atskiria tai, kas apibrėžta, nuo visų kitų objektų. Vadinasi, Augustinas nenorėjo pasakyti, kad siela pati save per save pažįsta, kas ji yra.
- [7] Tačiau net ir Aristotelis neturėjo to omeny. Juk traktato *Apie sielą* trečioje knygoje jis rašo, kad *galimybių intelektas save pažįsta taip, kaip ir kitus mąstymo objektus*⁶. Mat save pažįsta per suprantamumo rūšį, kurios dėka tampa aktualiu suprantamų objektų giminėje, nes, mąstomas pats savaime, jis yra tik galimybėje būti suprantamas, tačiau niekas nėra pažįstamas kaip esantis galimybėje, o tik kaip aktualiai esantis. Todėl atskirtosios substancijos, kurių substancijos yra kaip tai, kas suprantamų objektų giminėje yra aktualiai, pačios save pažįsta per savo substancijas. Tačiau mūsų galimybių intelektas pažįstamas tik per suprantamumo rūšį, per kurią tampa aktualiai pažįstantis. Todėl ir Aristotelis traktato *Apie sielą* trečioje knygoje⁷, remdamasis pačiu pažinimo aktu, įrodo, jog [galimybių intelektas] yra nemišrus ir neirus, kaip tai akivaizdu iš to, kas jau buvo pasakyta⁸.
- [8] Taigi, pasak Augustino, mūsų siela apie save per save žino vien tai, kad ji yra. Mat remdamasi savo veiklos suvokimu, ji suvokia savo esatį. O kadangi veikia pati per save, tai pati per save žino, kad yra.

- [9] Todėl taip pat ir apie atskirtąsias substancijas, pažindama save, ji sužino, kad jos yra, bet nesužino, kas jos yra, kitaip tariant, nepažįsta jų substancijų. O kad tos substancijos yra intelektualinės, mes negalėtume sužinoti nei įrodymu, nei tikėjimu, jeigu mūsų siela pati iš savęs nežinotų, ką reiškia būti intelektine substancija. Todėl ir žinias apie sielos intelektą reikia panaudoti kaip atskirtųjų substancijų pažinimo pradmenį⁹.
- [10] Tačiau nereikia manyti, kad jeigu remdamiesi teoriniais mokslais apie sielą galime sužinoti, kas ji yra, tai remdamiesi tais pačiais mokslais tą patį galime sužinoti ir apie atskirtąsias substancijas, nes mūsų pažinimas, kuriuo pasiekiamo žinojimą, kas yra mūsų siela, yra labai toli nuo atskirtųjų substancijų pažinimo. Tačiau pasinaudodami žiniomis apie tai, kas yra mūsų siela, galime pasiekti tam tikros tolimos atskirtųjų substancijų giminės pažinimą, bet jis nėra jų substancijų pažinimas¹⁰.
- [11] Bet kaip apie sielą mes žinome, kad ji yra, per ją pačią, nes suvokiame jos veiksmus, o kas ji yra, ištiriame per jos veiksmus ir objektus, remdamiesi teorinių mokslų principais, taip ir apie tuos dalykus, kurie yra mūsų sieloje, tai yra, apie galias ir savybes, žinome, kad jos yra, nes suvokiame jų veiksmus, o kas jos yra, atrandame iš tų veiksmų kokybės.

XLVII SKYRIUS

KAD ŠIAME GYVENIME NEGALIME REGĖTI DIEVĄ PER ESMĘ

- [1] Bet jeigu šiame gyvenime negalime pažinti kitų atskirtųjų substancijų dėl prigimtinės mūsų intelekto sąsajos su vaizdiniais, tai dar labiau šiame gyvenime negalime regėti dieviškosios esmės, kuri pranoksta visas atskirtąsias substancijas.
- [2] Kaip to ženklą čia galima pateikti tai, jog kuo aukščiau mūsų siela pakyla kontempliuodama dvasinius dalykus, tuo labiau ji atitrūksta nuo juslinių dalykų. O ta aukščiausia riba, kurią kontempliacija gali pasiekti, yra dieviškoji substancija. Todėl ta siela, kuri mato dieviškąją substanciją, turi būti visiškai nuo kūniškų jutimų atskirta arba mirtimi, arba kokia nors ekstaze. Todėl Išėjimo knygoje Dievas sako: *žmogus negali manęs pamatyti ir likti gyvas* (Iš 33, 20).
- [3] O tai, kad Šventajame Rašte rašoma, jog kai kurie žmonės Dievą matė¹¹, reikia suprasti, jog taip atsitiko arba per kokį nors įsivaizduotą regėjimą, arba ir per kūnišką dėl kokių nors kūniškų pavidalų, pasirodžiusių arba išoriškai, arba suformuotų pačioje vaizduotėje, parodant dieviškos galios buvimą; arba kai kurie žmonės, Dievo paveikti dvasiškai, gavo tam tikrą intelektualinį pažinimą.
- [4] Bet kai kurie Augustino žodžiai kelia keblumą, nes atrodo, kad jie sako, jog šiame gyvenime galime pažinti patį Dievą. Mat traktato *Apie Trejybę* devintoje knygoje jis rašo, kad *amžinoje tiesoje, iš kurios visi laikini daiktai atsiranda, proto akimis regime formą, kuria esame ir ką nors teisingo darome tiek savyje, tiek kūnuose,*

ir iš to gauname tikras ir teisingas žinias apie daiktus¹². Taip pat dvyliktoje *Išpažinimų* knygoje rašo: *Jeigu mes abu matome, jog tai, ką tu sakai, yra tiesa, ir abu matome, jog tai, ką sakau aš, yra tiesa, tai aš klausiu, kur mes visa tai matome? Aišku, kad nei aš tavėje, nei tu manyje. Bet abu nekintamoje ir mūsų protus pranokstančioje tiesoje*¹³. Knygoje *Apie teisingą religiją* rašo, kad *apie viską sprendžiame pagal dieviškąją tiesą*¹⁴. O *Monologų* knygoje rašo, kad *pirmiau reikia pažinti tiesą, nes per ją galima pažinti visa kita*¹⁵. Ir atrodo, kad tai sakydamas jis turi omenyje dieviškąją tiesą. Tad iš jo žodžių atrodo, jog matome patį Dievą, kuris yra tiesa, ir per jį pažįstame visa kita.

- [5] Atrodo, kad tas pats autorius sako tą patį žodžiais, parašytais traktato *Apie Trejybę* dvyliktoje knygoje: *protui apie tuos kūniškus dalykus priklauso spręsti remiantis bekūnėmis ir amžinomis sąvokomis, kurios, jeigu nebūtų aukščiau žmogaus proto, nebūtų tikrai nekintamos*¹⁶. Tačiau nekintamos ir amžinos sąvokos negali būti niekur kitur, išskyrus Dievą, nes tik Dievas, pasak tikėjimo doktrinos, yra amžinas. Todėl atrodo, kad reikia daryti išvadą, jog šiame gyvenime galime matyti Dievą, ir dėl to, kad matome jį ir jame daiktų sąvokas, apie kitus dalykus sprendžiame.
- [6] Tačiau nereikia manyti, kad tais žodžiais Augustinas norėjo pasakyti, jog šiame gyvenime Dievą galime pažinti per jo esmę. Todėl būtina ištirti, kaip tą nekintamą tiesą, arba tas amžinas sąvokas, šiame gyvenime matome ir pagal jas apie kitus dalykus sprendžiame.
- [7] Tos tiesos buvimą sieloje pats Augustinas pripažįsta *Monologų* knygoje¹⁷ ir, tiesos amžinumu remdamasis, įrodinėja sielos nemirtingumą. Tačiau tiesa sieloje yra ne taip, kaip sakoma, kad Dievas savo esme yra visuose daiktuose, ir ne taip, kaip visuose daiktuose jis yra savo panašumu, dėl ko kiekvienas daiktas vadinamas teisingu tiek, kiek jis priartėja prie dieviškojo panašumo: juk ne tuo siela kitus daiktus pranoksta. Todėl sieloje yra ypatingas būdas, tiek, kiek ji pažįsta tiesą. Tad kaip sakoma, kad siela ir kiti daiktai savo prigimtyse atitinka tiesą tiek, kiek turi panašumo į tą aukščiausią prigimtį, kuri yra pati tiesa, nes yra savo pačios pažinimu, panašiai sakoma, jog tai, kas sieloje pažinta, yra tiesa tiek, kiek joje egzistuoja tam tikras panašumas į tą dieviškąją tiesą, kurią Dievas pažįsta. Todėl ir psalmės žodžius – *sumąžintos yra tiesos žmonių sūnų* (Ps 12, 2)¹⁸ – Glosa aiškina, kad kaip vienas veidas veidrodyje atsispindi daugelį kartų, taip viena pirmoji tiesa žmonių protuose atsispindi kaip daugybė tiesų. Ir nors skirtingi žmonės pažįsta skirtingus dalykus ir tiki, kad jie yra tiesa, tačiau kai kurie dalykai, dėl kurių visi žmonės sutinka, yra tiesa, pavyzdžiui, pirmieji tiek teorinio, tiek praktinio intelekto pradmenys, nes visuotinai visų žmonių protuose jie atsispindi tarsi tam tikras dieviškosios tiesos atvaizdas. Tad jeigu visa, ką kuris nors protas užtikrintai pažįsta, intuityviai išvelgdamas tuose pradmenyse, kuriais remdamasis apie viską sprendžia, savo išvadas išskaidydamas į tuos pradmenis, tai sakoma, kad jis viską mato dieviškoje tiesoje, arba amži-

nosiose sąvokose, ir pagal jas apie viską sprendžia. Tai patvirtina Augustinas *Monologų* knygos¹⁹ žodžiais, kurie sako, kad mokslo vaizdiniai dieviškoje šviesoje regimi taip, kaip daiktai regimi saulės šviesoje, o jie regimi ne pačiame saulės kūne, bet jo skleidžiamoje šviesoje, kuri yra saulės spindesio panašumas ore ir kituose panašiuose kūnuose.

- [8] Vadinas, iš šių Augustino žodžių galima daryti išvadą, kad šiame gyvenime Dievas regimas ne kaip substancija, bet tik kaip atvaizdas veidrodyje. Tai patvirtina Apaštalas Pirmajame laiške korintiečiams apie šio gyvenimo pažinimą rašydamas, kad *dabar mes regime lyg veidrodyje, mįslingu pavidalu* (1 Kor 13, 12).
- [9] Ir nors žmogaus proto veidrodis tiksliau negu žemesniųjų kūrinųjų veidrodžiai atspindi Dievo panašumą, tačiau tas Dievo pažinimas, kurį galima gauti žmogaus protu, nepranoksta rūšies to pažinimo, kuris gaunamas iš jslėmis suvokiamų objektų, nes ir pati siela apie save sužino, kas ji yra, pažindama juntamų objektų prigimtis, kaip tai jau buvo sakyta. Vadinas, ir šiuo keliu einant negalima Dievą pažinti aukštesniu būdu negu tas, kuriuo priežastis pažįstama iš padarinių.

XLVIII SKYRIUS

KAD AUKŠČIAUSIOS ŽMOGAUS LAIMĖS ŠIAME GYVENIME NĖRA

- [1] Jeigu aukščiausios žmogaus laimės nėra nei tame miglotame Dievo pažinime, kuriuo visi arba dauguma jį pažįsta, nei moksliniame pažinime, kuriuo Dievas pažįstamas teorinių argumentų būdu, nei, kaip jau parodyta, Dievo pažinime tikėjimu, ir neįmanoma šiame gyvenime pasiekti jokio aukštesnio Dievo pažinimo, kad jis būtų pažįstamas per esmę, arba taip, kad, pažinus kitas atskirtąsias substancijas, iš jų kaip arčiau Dievo esančių pažinimo, galima būtų jį pažinti, kaip jau buvo parodyta, ir vis dėlto būtina pripažinti, kaip tai buvo įrodyta, aukščiausią žmogaus laimę esant tam tikrame Dievo pažinime, tai neįmanoma, kad šiame gyvenime būtų aukščiausia žmogaus laimė.
- [2] Taip pat. Galutinis žmogaus tikslas patenkina jo prigimtinį norą taip, kad jį pasiekęs, nieko kito neieško, o jeigu vis dar ko nors ieško, tai reiškia, kad jis vis dar nepasiekė tikslo, kuriame nurimtų. Tačiau šiame gyvenime taip atsitikti negali, nes žmogui iš prigimties būdinga tai, kad kuo daugiau jis sužino, tuo labiau stiprėja jo noras žinoti, nebent atsirastų toks, kuris viską žino. Tačiau šiame gyvenime niekas, kas yra tik žmogus, toks būti negali, nes, kaip jau parodyta, šiame gyvenime atskirtųjų substancijų, kurios yra [iš prigimties] labiausiai pažinūs objektai, negalime pažinti. Todėl aukščiausia žmogaus laimė šiame gyvenime yra nepasiekiamą.
- [3] Dar. Kiekvienas siekiantis tikslo, iš prigimties nori jame įsitvirtinti ir ilsėtis, todėl nuo tos vietos, kurios kūnas iš prigimties siekia, netolsta, nebent per prievartą, kuri yra priešinga jo norui. Tačiau laimė yra galutinis tikslas, kurio žmo-

gus nori iš prigimties. Kadangi žmogaus noras įsitvirtinti laimėje atitinka jo prigimtį, tai jeigu jis kartu su laime nepasiekia pastovumo, tai nėra laimingas, nes jo prigimtinis noras nėra patenkintas. Taigi, jei kas nors pasiekia laimę, tai kartu su ja ateina ir pastovumas bei ramybė. Todėl visi supranta, kad laimės sąvoka apima pastovumą, todėl Filosofas *Etikos* pirmoje knygoje rašo, kad *laimingo žmogaus nelaikome tarsi koku chameleonu*²⁰. Tačiau šiame gyvenime nėra jokio tikro pastovumo, nes bet kuris žmogus, kad ir koks laimingas jis būtų, gali būti ligos ar nelaimės pakirstas taip, kad negalėtų tęsti tos veiklos, kuri jam teikia laimę. Todėl šiame gyvenime aukščiausia žmogaus laimė nepasiekama.

- [4] Toliau. Atrodo netinkama ir neprotinga, kad kokio nors daikto tapsmo laikas būtų ilgas, o trukmės laikas trumpas, nes išeitų, kad ilgesniame laiko tarpe prigimtis neturi tikslo. Todėl matome, kad tiems gyvūnams, kurių gyvenimo laikas trumpas, skirta nedaug laiko, kad subręstų. O jeigu laimė būtų tobuloje tobulos intelektualinės arba moralinės dorybės veikloje, tai ją pasiekti žmogui būtų įmanoma tik po ilgo laiko. Tai labiausiai akivaizdu teoriniuose dalykuose, su kuriais, kaip jau minėjome, siejama aukščiausia žmogaus laimė: mat teoriniuose moksluose tik didelėmis pastangomis paskutiniame savo gyvenimo etape žmogus gali pasiekti tobulumo. Bet tada, daugeliu atvejų, žmogui nedaug telieka gyventi. Vadinasi, neįmanoma, kad šiame gyvenime būtų aukščiausia žmogaus laimė.
- [5] Be to. Visi pripažįsta, kad laimė yra tam tikras tobulas gėris, antraip jis nepatenkintų noro. Tačiau tobulas yra tas gėris, kuriame nėra jokios blogio priemaišos, panašiai kaip tobulai baltas neturi jokios juodumo priemaišos. Tačiau neįmanoma, kad gyvendamas ši gyvenimą žmogus būtų visiškai nepalietas blogio, ne tik kūniško blogio: alkio, troškulio, karščio, šalčio ir kito panašaus, bet ir sielos blogio. Juk nerasime nė vieno žmogaus, kurio kada nors nebūtų kamausios netvarkingos aistros, kurios kartais nebūtų jo atitraukusios į vieną ar kitą pusę nuo to aukso vidurio, kurio reikalauja dorybė; kuris dėl ko nors nebūtų buvęs apgautas arba nežinotų to, ką norėtų žinoti, arba turėtų tik miglotą nuomonę apie tuos dalykus, apie kuriuos norėtų būti tikras. Taigi niekas šiame gyvenime nėra laimingas.
- [6] Dar. Žmogus iš prigimties vengia mirties ir dėl jos sielvartauja ne tik tada, kai ją jaučia, nuo jos bėgdamas, bet ir tada, kai apie ją mąsto. Tačiau šiame gyvenime žmogus negali padaryti taip, kad nemirtų. Todėl neįmanoma, kad šiame gyvenime būtų laimingas.
- [7] Toliau. Aukščiausia laimė yra ne gebėjime, o veikime: juk gebėjimai yra dėl veiklos. Tačiau šiame gyvenime jokios veiklos negalima nuolatos tęsti. Todėl šiame gyvenime žmogus negali būti visiškai laimingas.
- [8] Taip pat. Kuo kas nors yra labiau geidžiamas ir mėgiamas, tuo jo netektis didesnį skausmą ir sielvartą atneša. O laimės norima labiausiai ir ji labiausiai mėgiama. Todėl jos praradimas sukelia didžiausią sielvartą. Bet jeigu šiame gyvenime būtų aukščiausia laimė, tai tikrai bent jau mirtis ją atimtų. Ir niekas

- negali garantuoti, kad ji iki pat mirties tęsis, nes kiekvieną žmogų šiame gyvenime gali ištikti liga, kuri jo dorybei visiškai neleis veikti, pavyzdžiui, beprotybė ir kitos į ją panašios, kurios trukdo naudotis protu. Todėl tokia laimė visada turės iš prigimties su ja susijusį sielvartą. Vadinasi, ji nebus tobula laimė.
- [9] Tačiau kas nors gali pasakyti, kad jeigu laimė yra protingos prigimties gėris, tai tobula ir tikra laimė priklauso tik tiems, kurių protinga prigimtis yra tobula, tai yra tik atskirtosioms substancijoms, o žmonėms ji priklauso netobulai, tik tam tikro dalyvavimo būdu, nes tobulą tiesos pažinimą jie gali pasiekti tik eidami tam tikro tyrimo keliu, ir nuo tų, kurie iš prigimties labiausiai pažinūs, yra labiausiai nutolę, kaip aišku iš to, kas jau pasakyta. Todėl žmonės šiame gyvenime negali laimės tobulai turėti, o tik vienaip ar kitaip joje dalyvauja. Ir atrodo, kad būtent tokia yra Aristotelio nuomonė apie laimę. Todėl pirmoje *Etikos* knygoje²¹, kur jis svarsto, ar nelaimė sunaikina laimę, ir parodęs, kad laimė yra veikloje dorybių, kurios šiame gyvenime atrodo esančios labiausiai tvarios, daro išvadą, jog tie, kurie šiame gyvenime pasiekia tokią tobulybę, yra laimingi kaip žmonės, tačiau laimingi ne be išlygų, o tik žmogiškai.
- [10] Tai, kad šis aiškinimas nepaneigia anksčiau pateiktų argumentų, dar reikia parodyti. Nors žmogus savo prigimtimi už atskirtąsias substancijas yra žemesnis, tačiau aukštesnis už neprotingus kūrinius. Todėl savo tikslo pasiekia tobulėsniu būdu, negu tai daro pastarieji. O jie savo galutinio tikslo siekia taip tobulai, kad nieko kito neieško: juk sunkus kūnas, kai jis pasiekia savo vietą, sustoja; taip pat ir gyvūnų, kai jie mėgaujasi jusliniais malonumais, prigimtinis geismas nurimsta. Todėl dar labiau dera, kad žmogui pasiekus savo galutinį tikslą, jo prigimtinis noras nurimtų. Bet šiame gyvenime to negali būti. Vadinasi, kaip jau buvo parodyta, šiame gyvenime žmogus nepasiekia laimės, kuri yra tikrasis jo tikslas. Tad būtina, kad jis tą tikslą pasiektų po šio gyvenimo.
- [11] Dar. Neįmanoma, kad prigimtinis noras būtų tuščias: juk gamta nieko tuščiai nedaro. Tačiau prigimtinis noras būtų tuščias, jeigu niekada nebūtų galima jo patenkinti. Todėl įgimtas žmogaus noras gali būti patenkintas, bet, kaip jau parodyta, ne šiame gyvenime. Todėl jis turi būti patenkintas po šio gyvenimo. Tad aukščiausia žmogaus laimė yra po šio gyvenimo. [12] Toliau. Tol, kol kas nors siekia tobulumo, niekada nėra galutiniame tikslu. Tačiau visi žmonės, pažindami tiesą, nepaliaujamai juda ir siekia tobulumo: juk *Metafizikos* antroje knygoje²² teigiama, kad tie, kurie iš naujo ateina, kuo nors papildo tai, ką ankstesnieji buvo atradę. Vadinasi, žmonės, pažindami tiesą, nesielgia taip, tarsi gautiniame tikslu egzistuotų. Ir kadangi atrodo, kad teorijoje, kurioje siekiama pažinti tiesą, yra aukščiausia žmogaus laimė šioje žemėje, kaip tai pats Aristotelis įrodinėja dešimtoje *Etikos* knygoje²³, tai neįmanoma teigti, kad žmogus šiame gyvenime pasiekia galutinį savo tikslą.
- [13] Be to. Visa, kas yra galimybėje, siekia išeiti į aktą. Ir kol jis visas nepereina į aktą, tol nėra savo galutiniame tikslu. Tačiau mūsų intelektas yra visų daiktų formų pažinimo galimybėje, o į aktą pereina tik tada, kai kurią nors iš jų pa-

žįsta. Taigi, jis visas nėra akte, nei savo galutiniame tikslu, nebent pažintų visus, bent jau materialius objektus. Tačiau žmogus negali to pasiekti teoriniais mokslais, kuriais šiame gyvenime pažįstame tiesą. Todėl neįmanoma, kad aukščiausia žmogaus laimė būtų šiame gyvenime.

- [14] Remdamiesi šiais ir kitais panašiais argumentais, Aleksandras ir Averojus teigė, kad aukščiausia žmogaus laimė yra ne teorinių mokslų teikiamame pažinime, o žmogaus susijungime su atskirtąja substancija, kuris jiems atrodė galimas dar šiame gyvenime. Bet kadangi Aristotelis matė, jog šiame gyvenime žmogui nėra jokio kito pažinimo, išskyrus tą, kurį duoda teoriniai mokslai, tai teigė, kad žmogus negali pasiekti tobulos laimės, nebent tik savo būdu.
- [15] Todėl akivaizdu, kokius apribojimus dėl to patiria jų puikūs gebėjimai. Nuo tų apribojimų būsime išvaduoti, jeigu, remdamiesi jau atliktais įrodymais, teigsime, kad žmogus tikrą laimę gali pasiekti po šio gyvenimo todėl, kad nemirtinga esanti jo siela tada pažins taip, kaip pažįsta atskirtosios substancijos, kaip tai parodyta antroje šio veikalų knygoje²⁴.
- [16] Vadinas, aukščiausia žmogaus laimė bus Dievo pažinime, kuriuo žmogaus siela jį pažins taip, kaip jį pažįsta atskirtosios substancijos. Todėl Evangelijoje pagal Matą rašoma, kad Dievas mums žada dovaną danguje (Mt 5, 12), ir teigiama, kad šventieji bus kaip angelai (Mt 22, 30), kurie amžinai matys Dievą danguje (Mt 18, 10).

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Augustinus. *De Trinitate* IX, III, 3 (PL 42, 963).
- ² Pasak Aristotelio ir Akviniečio, pažinimas yra pažįstamo objekto poveikis pažįstančiai sielai. Tuo atveju, kai konkretaus žmogaus sielai objektas nedaro jokio poveikio (pavyzdžiui, tas žmogus niekada nesimokė matematikos), bet galėtų tai daryti (nes kiekvienas gali mokytis matematikos), sakoma, kad tą objektą jis pažįsta potencialiai. Kai objektas pradeda daryti tiesioginį poveikį (pavyzdžiui, žmogus mokosi matematikos), sakoma, kad jis aktualiai pažįsta. Kai apie objektą įgijęs žinių žmogus jomis visiškai nesinaudoja (pavyzdžiui, miegodamas, žaisdamas ir pan.) sakoma, kad jis tą objektą pažįsta *gebėjimu*.
- ³ Su šiuo Akviniečio teiginiu nesinori sutikti, nes atrodo, jog ką tik gimusio kūdikio protingoji siela yra tik potencialiai, o be sapnų miegančio žmogaus – *gebėjimu*.
- ⁴ Augustinus. *De Trinitate* X, XI, 12 (PL 42, 980).
- ⁵ Žr. Augustinus. *De Trinitate* X, VII, 9–10 (PL 42, 979).
- ⁶ Aristotelis. *Apie sielą*. Iš senosios graikų kalbos vertė V. Sezemanas // Aristotelis, *Rinktiniai rašalai*. – Vilnius: Mintis, 1990, p. 390 (III, 4, 430a 2). „Be to, protas mąstomas taip, kaip ir kiti mąstymo objektai. Nematerialių dalykų srityje tai, kas mąsto, sutampa su tuo, kas mąstoma; teorinis mokslas ir jo objektai yra tas pats dalykas.“
- ⁷ Aristotelis. *Apie sielą*, p. 390–391 (III, 4-5, 429a, 18-430a19).
- ⁸ Tačiau nurodytoje *Apie sielą* vietoje Aristotelis rašo, kad tik veikiantysis intelektas, atsiskyręs nuo visų kitų, yra nemirtingas ir amžinas, o „pasyvusis protas yra nykstantis ir be veikiančiojo pagalbos nepajėgia mąstyti“. Vadinas, Akvinietis Aristoteliumi priskiria tai, ko šis nėsakė.
- ⁹ Atrodo, kad tiksliau čia būtų pasakyti ne „pažinimo“, o prasimanymo pradmenį. Akvinietis, pats to nenorėdamas, atskleidžia, kad žmonės atskirtąsias substancijas, arba angelus, prasimano abstrahuodami ir hipostazuodami savo pačių vaizduotės ir mąstymo produktus.

- ¹⁰ Akviniečio pasakymas, kad nepažįstame atskirtųjų substancijų, kelia kelbumą. Norint jo išvengti, „atskirtąsias substancijas“ reikia suprasti kaip objekto pavadinimą, o „substancijas“ – kaip esmes, arba objektų apibrėžimus.
- ¹¹ „Tuomet kažkoks vyras grūmėsi su juo iki pat aušros. Tas vyras, matydamas, kad negali jo įveikti, taip sudavė jam į šlaunies įdubą, kad Jokūbo šlaunis, jam besigalynėjant su tuo vyru, išsinarino. Tuomet jis tarė: „Paleisk mane, nes jau aušta.“ Bet Jokūbas atsakė: „Paleisiu tave tik, kai mane palaiminsi.“ O tas paklausė: „Kuo tu vardu?“ „Jokūbas“, – jis atsakė. Anas tarė: „Toliau tavo vardas bus nebe Jokūbas, bet Izraelis, nes ėmeisi su Dievu bei žmonėmis ir nugalėjai““ (Pr 32, 25–29). „Tada Mozė ir Aaronas, Nadabas ir Abihu’as ir septyniasdešimt Izraelio seniūnų užlipo į kalną ir jie matė Izraelio Dievą“ (Iš 24, 9–10). „Karaliaus Uzijo mirties metais regėjau Viešpatį, sėdintį aukštame ir didingame soste...“ (Iz 6, 1).
- ¹² Augustinus. *De Trinitate* IX, VII, 12 (PL 42, 967).
- ¹³ Augustinus. *Confessiones* XII, 25, 35 (PL 32, 840).
- ¹⁴ Augustinus. *De vera religione* XXXI, 57 (PL 34, 147–148).
- ¹⁵ Augustinus. *Soliloquia* I, XV, 27 (PL 32, 883).
- ¹⁶ Augustinus. *De Trinitate* XII, II, 2 (PL 42, 999).
- ¹⁷ Augustinus. *Soliloquia* II, XIX, 33 (PL 32, 901).
- ¹⁸ A. Rubšys šį Psalmių fragmentą išvertė šitaip: „Nebėra nė vieno teisuolio...“
- ¹⁹ Augustinus. *Soliloquia* I, VIII, 15 (PL 32, 877).
- ²⁰ Aristotelis. *Nikomacho etika*. Iš senosios graikų kalbos vertė J. Dumčius. // Aristotelis, *Rinktiniai raštai*. – Vilnius: Mintis, 1990, p. 78 (I, 10, 1100b 6). „Juk aišku, kad, žiūrėdami tų permainų, tą patį žmogų turėtume vadinti čia laimingu, čia nelaimingu – taip laimingąjį padarytume tarsi koku chameleonu ir statula, stovinčia ant supuvusio pjedestalo.“
- ²¹ Aristotelis. *Nikomacho etika*, p. 78–79 (I, 10, 1100b 11-1101a21).
- ²² Aristotle. *Metaphysica* II, 1 (993b 11-19).
- ²³ Aristotelis. *Nikomacho etika*, p. 262 (X, 7, 1177a 10-b 26). „Jeigu laimė yra veikla, atitinkanti dorybės reikalavimus, tai suprantama, kad čia turima galvoje veikla, atitinkanti aukščiausios dorybės reikalavimus, o tai yra aukščiausios mūsų sielos dalies veikla. [...] Jau buvo sakyta, kad ta veikla – tai kontempliacija.“
- ²⁴ Žr. Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. Iš lotynų kalbos vertė G. Vyšniauskas. – Vilnius: Logos, sk. 81.

Iš lotynų kalbos vertė
doc. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš *S. Thomae de Aquino Summa contra gentiles*, Romae, Apud sedem commissionis Leoninae et apud librariam Vaticanam, Desclee et C. – Herder, 1934.